

TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN QISHLOQ XO'JALIK SUBYEKTLARINI KREDITLASH

Axrorqulov Akram Sherali o'g'li

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Instituti Tadbirkorlik va boshqaruv fakulteti
Bank ishi va auditi yo'nalishi 4-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13852736>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Respublikamiz iqtisodiyotida qishloq xo'jaligining tutgan o'rni hamda tijorat banklari tomonidan qishloq xo'jaligini kreditlash tartibi haqida ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Bundan tashqari, davlat ehtiyojlari uchun paxta va g'allani yetishtirishni imtiyozli kreditlash va yerga egalik qilish huquqini garovga olgan holda kreditlash tartibiga alohida to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi, imtiyozli kreditlash, yerga egalik qilish huquqi, garov.

LENDING TO AGRICULTURAL ENTITIES BY COMMERCIAL BANKS

Abstract. In this article, scientific studies were conducted about the role of agriculture in the economy of our Republic and the procedure of agricultural lending by commercial banks. In addition, preferential lending for the cultivation of cotton and grain for state needs and the procedure for lending with a pledge of the right to own land were specifically discussed.

Key words: agriculture, preferential lending, land ownership, mortgage.

КРЕДИТОВАНИЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ КОММЕРЧЕСКИМИ БАНКАМИ

Аннотация. В данной статье проведены научные исследования о роли сельского хозяйства в экономике нашей Республики и порядке кредитования сельского хозяйства коммерческими банками. Кроме того, конкретно обсуждались льготное кредитование выращивания хлопка и зерна для государственных нужд и порядок кредитования под залог права владения землей.

Ключевые слова: сельское хозяйство, льготное кредитование, земельная собственность, ипотека.

KIRISH

Respublikamiz iqtisodiyotida qishloq xo'jaligini tutgan o'rni va tijorat banklari tomonidan qishloq xo'jaligini kreditlash tartibi.

Qishloq xo'jaligi dunyo mamlakatlarining asosiy qismida, shu jumladan, O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlaridan biri hisoblanadi.

Ta'kidlash kerakki, mo'l hosil asosan qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni jadallashtirish, selektsiya ishlarini yaxshilash, g'o'za va boshqali don ekinlarining rayonlashtirilgan navlarini joriy qilish, zamonaviy agrotexnologiyalarni o'zlashtirish evaziga ta'minlandi.

Mamlakatimizda bug'doydan gektaridan o'rtacha 55 tsentner hosil olingani, ayrim tumanlarda bu ko'rsatkich 60-77 tsentnerni tashkil etgani, hech shubhasiz, fermerlarimizning ulkan yutug'idir." -deb bejiz ta'kidlamaganlar.

Agrosanoat majmui O'zbekiston iqtisodiyotining muhim tarmog'i hisoblanadi. Sohada olib borilayotgan islohotlar o'zining bir qator ijobiy natijalarini berdi: ekinlar strukturasi yaxshilandi, aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash kafolatlandi.

Yurtimizda ekin maydonlarini optimallashtirish va qishloq xo'jaligi ekinlarini rayonlashtirish borasida har tomonlama puxta o'ylangan siyosat olib borilayotgani eng muhim xomashyo va eksportbop mahsulot bo'lmish paxta etishtirishning nisbatan barqaror hajmini saqlagan holda, boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlari etishtirishni bir necha barobar ko'paytirish imkonini berdi. Eng muhimi, xalqimizni oziq-ovqat mahsulotlari bilan to'liq ta'minlashga zamin tug'dirdi, kerak bo'lsa, ularni chet mamlakatlarga eksport qilishga imkon bermoqda. Xususan, qishloq xo'jaligining meva-sabzavotchilik, bog'dorchilik, uzumchilik va chorvachilik kabi tarmoqlari ham jadal sur'atlarda rivojlandi. O'tgan yili 12 million 592 ming tonna sabzavot va kartoshka, 1 million 850 ming tonna poliz mahsulotlari, 1 million 556 ming tonna uzum, 2 million 731 ming tonna meva etishtirildi.

Qishloq xo'jaligi xomashyosini chuqur qayta ishlash, etishtirilgan mahsulotlarni saqlash infratuzilmasini rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. O'tgan yili qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlaydigan 230 ta korxona, 77 ming 800 tonna sig'imga ega bo'lgan 114 ta yangi sovutish kamerasi tashkil etildi va modernizatsiya qilindi. Mamlakatimizda meva-sabzavotlarni saqlashning umumiy quvvati 832 ming tonnaga etkazildi. Bu esa, yil davomida narxlarning mavsumiy keskin oshib ketishiga yo'l qo'ymasdan, aholini asosiy turdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan uzluksiz ta'minlash, ushbu mahsulotlarni eksport qilishni kengaytirish, narx-navo barqarorligini saqlash imkonini bermoqda.

Shu sababli davlatimiz tomonidan bozor iqtisodiyotiga o'tishning birinchi bosqichida qishloq xo'jaligini isloh qilish va uni bozor munosabatlari talablariga mos ravishda rivojlantirish borasida quyidagi asosiy vazifalar belgilab olindi:

- qishloqda xo'jalik yuritishning yangi shakllarini keng ko'lamda rivojlantirish, dehqonlar o'zlari ishlayotgan erning, etishtirilayotgan mahsulotning to'la huquqli xo'jayinlari deb aniq xis qilishlariga imkon beradigan iqtisodiy munosabatlarni shakllantirish;

- paxtadan va boshqa ekinlardan bo'shatib olinayotgan er maydonlarini fermer (dehqon) xo'jaliklari tashkil etishga berish, shaxsiy tomorqa erlarini kengaytirish, qishloq mehnatkashlariga er maydonlarini meros qilib qoldirish huquqi bilan umrbod foydalanishga berib qo'yish yo'lini izchil olib borish;

- qayta ishlovchi korxonalarni qishloq xo'jaligi xom-ashyosi etishtiriladigan joyga mumkin qadar yaqinroq qurish, qishloqda ixcham sanoat korxonalari va tsexlar bunyod etish, mehnatning klassik shakllarini, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishga xizmat ko'rsatadigan firmalar tarmog'ini keng rivojlantirish;

Respublikamizda so'ngi ma'lumotlarga ko'ra 2015 yil boshiga sanoat ishlab chiqarishida, qurilishda, chakana savdo aylanmasida va aholiga pullik xizmatlarda kichik tadbirkorlikning barqaror rivojlanishi ta'minlandi.

Hududlar kesimida, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish bo'yicha respublika ko'rsatkichidan yuqori ko'rsatkichlar namangan (55,9%), Samarqand (45,3%), Jizzax (42,9%) viloyatlari, Qoraqalpog'iston Respublikasi (34,6%) hamda Toshkent shahrida (68,9%) qayd etildi.

Javdal

O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlarida kichik tadbirkorlikning Ulushi (01.01.2022 y. holatiga)

1 2 3 4 5	Tarmoqlar	01.01.2021 yil.	01.01.2022 yil.
	Xizmatlar	24,8	31,9
	Chakana tovarlar aylanmasi	98,2	98,3
	Qurilish	71,9	70,3
	Qishloq xo'jaligi	46,3	45,4
	Sanoat	46,7	48,5

Qishloq xo'jaligida iqtisodiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish bora-sidagi dasturiy chora-tadbirlarning amalga oshirilishi, qishloq xo'jaligining moddiy-texnika bazasi yaxshilanishi natijasida, qishloq xo'jaligining yalpi hosili 6,9%ga, jumladan dehqonchilik 6,9%, chorvachilik esa 7%ga o'sdi.

2021 yil boshiga qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi tuzilmasida xo'jaliklarning toifalari bo'yicha 65,1% dehqon xo'jaliklariga, 32,9% fermer xo'jaliklariga va 2,0% boshqa qishloq xo'jaligi korxonalariga to'g'ri keladi. Fermer xo'jaliklarining soni 2022 yil oxiriga 73,6 mingni tashkil etib, ularning 61,8 mingtasi (83,9%) dehqonchilikda, 7,3 mingtasi chorvachilikda (9,9%), 4,6 mingtasi (6,2%) boshqa yo'nalishda ixtisoslashgan.

javdal

Qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining xo'jalik toifalari bo'yicha taqsimlanishi

Tarmoqlar	Yillar kesimida		
	01.01.2021 y.	01.01.2022 y.	01.01.2023 y.
Fermer xo'jaliklari	34,4	34,0	32,9
Dehqon xo'jaliklari	63,5	64,0	65,1
Qishloq xo'jalik korxonalari	2,1	2,0	2,0
Jami	100,0	100,0	100,0

Departament davlat xaridi uchun etishtiriladigan paxta va g'alla hosili hisob-kitobini moliyalashtirishga ajratilgan Jamg'armaning mablag'laridan foydalanishda, shuningdek zamonaviy, yuqori ishlab chiqarish quvvatiga ega qishloq xo'jaligi texnikasini imtiyozli lizing shartlarida etkazib berishni rag'batlantirish uchun qaytarib berish asosida ajratilgan qarz mablag'laridan foydalanilishida vakolati bo'lmagan mansabdor shaxslarning barcha aralashuvlari bo'yicha qonun hujjatlariga muvofiq Jamg'arma kengashiga tegishli axborotlarni kiritadi.

Quyidagilar Jamg'armaning agentlari etib belgilangan:

> paxta va g'alla etishtirish, xarid qilish, shuningdek, zamonaviy, yuqori ishlab chiqarish quvvatiga ega qishloq xo'jaligi texnikasini imtiyozli lizing shartlarida etkazib berishni moliyalashtirish bo'yicha moliya agenti — «Agrobank» aktsiyadorlik tijorat banki;

> paxtani xarid qilish, saqlash, qayta ishlash va sotish bo'yicha tijorat agenti — «O'zpaxtasanoat» aktsiyadorlik jamiyati va uning hududiy filiallari;

> g'allani xarid qilish, saqlash, qayta ishlash va sotish bo'yicha tijorat agenti — «O'zdonmahsulot» aktsiyadorlik kompaniyasi;

> zamonaviy, yuqori ishlab chiqarish quvvatiga ega qishloq xo'jaligi texnikasini imtiyozli lizing shartlarida etkazib berish bo'yicha tijorat agenti — «O'zagrolizing» aktsiyadorlik jamiyati.

TADQIQOT METODI VA METODOLOGIYASI

Tijorat banklari tomonidan qishloq xo'jaligini kreditlash tartibi.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan bozor islohotlarining hozirgi bosqichida ustuvor yo'nalishlardan biri, Prezidentimiz ta'kidlaganidek: " ... xomashyoni jahon bozorida talab katta bo'lgan mahsulotga aylantirish uchun qayta ishlashning 3-4 bosqichli tizimiga o'tishimiz zarur.

Bu tizimning ma'no-mohiyati shundan iboratki, u birinchi bosqichda xomashyoni dastlabki qayta ishlash, ya'ni yarim fabrikatlar tayyorlash, keyingi bosqichda sanoat asosida ishlab chiqarish uchun tayyor materiallarga aylantirish, uchinchi, yakuniy bosqichda esa iste'mol uchun tayyor mahsulot ishlab chiqarishni nazarda tutadi.

Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar asosida paxta tolasini va meva-sabzavot mahsulotlarini chuqur qayta ishlash tashqi va ichki bozorda talab yuqori bo'lgan tayyor, ekologik toza to'qimachilik va engil sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini 2030 yilda 5,6 marta, meva-sabzavot mahsulotlarini qayta ishlash hajmini esa 5,7 karra oshirish imkonini beradi.

Ushbu tuzilmaga ko'ra, fermer va dehqon xo'jaliklari faoliyatini kreditlash tizimi o'z ichiga - kredit institutlari (kredit resurslari bilan ta'minlovchi muassasalar), kreditdan foydalanuvchilar va kreditlash mexanizmini qamrab oladi.

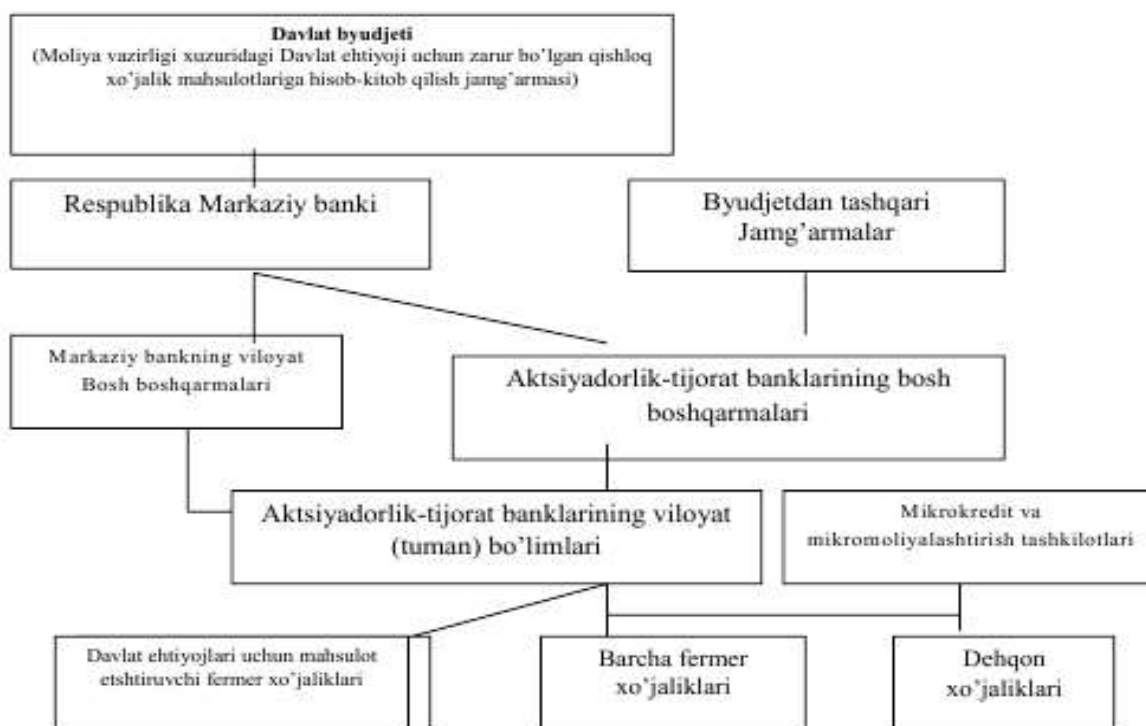
Amaldagi tashkiliy tuzilmaga muvofiq, davlat ehtiyojiga mahsulot etishtirish xarajatlarini qoplash uchun kredit resurslari Moliya vazirligi huzuridagi "Davlat ehtiyoji uchun zarur bo'lgan qishloq xo'jalik mahsulotlariga hisob-kitob qilish jamg'armasi" tomonidan Respublika Markaziy banki orqali tijorat banklariga va ularning viloyat, tuman bo'limlari orqali fermer xo'jaliklariga beriladi.

Bugungi kunda fermer xo'jaliklarini davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlash bo'yicha asosiy yo'nalishlar haqida qisqacha to'xtalib o'tamiz.

Birinchi yo'nalish, bevosita fermer xo'jaliklarini davlat ehtiyojlari uchun mahsulot ishlab chiqarish bo'yicha asosiy xarajatlarini moliyalashtirish bilan bog'liq. Bunda fermer xo'jaliklarining mahsulot etishtirish xarajatlarini, xususan, mineral o'g'itlar, yoqilg'i-moylash materiallari, biologik mahsulotlar, kimyoviy vositalar, texnika xizmatlari, urug'lik, ish haqi va boshqa xajaratlarni moliyalashtirish nazarda tutiladi.

Fermer xo'jaliklarining hosil etishtirishga ketadigan xarajatlarini moliyalashtirish uchun Moliya vazirligi huzuridagi Davlat ehtiyojlari uchun xarid qilinadigan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining hisob-kitob jamg'armasi tomonidan 3 foizli kredit mablag'lari ajratilmoqda.

Shuningdek, davlat ehtiyojlaridan tashqari boshqa mahsulot turlarini, jumladan, meva, uzum, sabzavot, poliz, kartoshka etishtirish, shuningdek, chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish xarajatlarini moliyalashtirish uchun ham etarli miqdorda kredit resurslari ajratish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu sababli, fermer xo'jaliklarini zaruriy aylanma mablag'lar bilan ta'minlash maqsadida qo'shimcha bank kreditlarini jalb qilish yuzasidan Markaziy bank va tegishli vazirlik hamda idoralar tomonidan qator tartib va nizomlar ishlab chiqilib, amaliyotga tatbiq etildi.

1.-rasm. Fermer va dehqon xo'jaliklarini kreditlashning amaldagi tashkiliy tuzilmasi⁸¹.

Birinchidan, fermer xo'jaliklari agrotexnik tadbirlarni tashkil etishda etarli miqdorda aylanma mablag'larga ega bo'lishiga yordam berish maqsadida ularga boshlang'ich sarmoyani shakllantirish uchun imtiyozli kreditlar berishning samarali tizimi joriy etildi. Fermer xo'jaligi boshlang'ich sarmoyani davlat ro'yxatidan o'tgandan so'ng 6 oy ichida olishi mumkin.

Boshlang'ich sarmoya uchun kredit fermer xo'jaliklariga 3 yilgacha bo'lgan muddatga, eng kam oylik ish haqining 300 baravari miqdorigacha foiz to'lashni 12 oygacha kechiktirish va asosiy qarzni kredit olingandan so'ng 18-24 oy o'tgach qaytarishni boshlash shartlarida beriladi.

Ikkinchidan, agrotexnik tadbirlarni amalga oshirish uchun zarur bo'ladigan texnika vositalari bilan ta'minlash maqsadida fermer xo'jaliklariga texnika vositalarini lizing asosida sotib olish tizimi yaratildi.

Fermer xo'jaliklari texnika vositalarini lizing asosida xarid qilishi uchun texnika boshlang'ich narxining 15 foizini to'lab, qolgan 85 foizini 7 yil muddat ichida (Qoraqalpog'iston Respublikasi va Xorazm viloyatlarining fermer xo'jaliklari 10 yil muddatda) to'lashi mumkin.

Bunda fermer texnikaning 85 foiz qiymatiga "O'zagrosug'urta" kompaniyasi bilan sug'urta shartnomasini tuzadi. Sug'urta mukofotlari hisoblash uchun sug'urta tarif (stavka) miqdori texnikaning 85 foiz qiymatidan bir yilga 0,5 foizni tashkil qiladi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlari etishtiruvchilari tomonidan lizingga olinadigan texnikalar soni har yili davlat texnika dasturiga kiritiladi.

Ikkinchi yo'nalish, qishloq xo'jaligi korxonalariga soliq imtiyozlari berilishidir.

Ma'lumki, soliqqa tortishda soliq miqdorini erning sifatiga (ball-boniteti) qarab hisoblash va bu jarayonga tabaqalashtirilgan ravishda yondashish muhim ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega.

Bu xo'jaliklarga bir xil iqtisodiy sharoit yaratib berishni ta'minlaydi.

MUHOKAMA VA NATIJA

Davlat ehtiyojlari uchun paxta va g'allani etishtirishni imtiyozli kreditlash.

Kredit miqdorini aniqlash uchun amaldagi harid narxlar asos qilib olinadi. Kreditlar paxta etishtirish uchun ko'pi bilan 18 oy, g'alla etishtirish uchun esa 12 oy muddatga beriladi.

Kreditlarning yillik foiz stavkasi 3 foizni tashkil etadi.

G'alla uchun ushbu miqdorlar quyidagicha taqsimlanadi: 1 yanvarga qadar mahsulot qiymatiga nisbatan 35% (yoki jami kreditning 58 foizi); 1 aprelga qadar mahsulot qiymatiga nisbatan 50% (yoki jami kreditning 83 foizi); 1 iyunga qadar mahsulot qiymatiga nisbatan 60% (yoki jami kreditning 100 foizi)⁸².

Kreditlar faqat quyidagi maqsadlar uchun beriladi: ish haqi va unga tegishli ajratmalarni to'lash uchun; mineral o'g'it va o'simliklarni kimyoviy va biologik himoya qilish vositalarini sotib olish uchun; yoqilg'i-moylash materiallari sotib olish uchun; MTPlar, muqobil MTPlar va SFUlar xizmatlariga to'lovlar uchun; olingan urug'lik materiallari to'lovlari uchun; fermer xo'jaligi ixtiyoridagi texnika vositalariga ehtiyot qismlar sotib olish uchun; lizingga olingan texnika vositalarining lizing va sug'urta to'lovlari uchun; foydalanilgan elektr energiyasi to'lovlari uchun; yagona er solig'i to'lovlariga.

Mazkur hujjatning amaliyotga joriy qilinishi bilan fermer xo'jaliklarida tanlash imkoniyati vujudga keldi. Endilikda fermer davlat ehtiyojlari uchun mahsulot etishtirishda hohlasa Moliya vazirligi qoshidagi Davlat ehtiyojlari uchun harid qilinadigan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining hisob-kitob jamg'armasi kredit liniyalari hisobidan imtiyozli kredit olish, hohlasa davlat ehtiyojlari uchun etishtirilayotgan hosilni garovga qo'yib tijorat bankidan kredit olish yoki har ikkala manbadan bir vaqtning o'zida kredit olish imkoniga ega bo'ldi.

Nizomga asosan kreditlar faqat davlat ehtiyojlari uchun mahsulot etishtiruvchi fermer xo'jaliklariga 1,5 yilgacha bo'lgan muddatga, qaytarish muddatini uzaytirish huquqisiz beriladi.

Beriladigan kredit uchun yillik foizlar bank bilan fermer o'rtasida tuziladigan kredit shartnomasida ko'rsatiladi. Tijorat banklari tomonidan fermer xo'jaliklariga bo'lg'usi hosilni garovga olgan holda kredit berish tartibini joriy qilinishi fermer xo'jaliklarini kreditlash sharoitini yaxshilash uchun qo'yilgan dastlabki qadamlardan biridir. Albatta bu tartib kelgusida takomillashtirilib borilishi lozim.

Bugungi kunda fermer va dehqon xo'jaliklariga banklarning o'z resurslari hisobidan 2 turdagi ya'ni tijorat va imtiyozli kreditlar ajratilmoqda.

Fermer va dehqon xo'jaliklariga ajratilayotgan kreditlar yo'naltirilishi bo'yicha quyidagi turlarga bo'linadi:

- kichik sanoat bo'linmalari va kasanachilikni tashkil etish va rivojlantirish;
- qishloq xo'jaligi tarmog'ini rivojlantirish;
- fermer xo'jaliklarida asosiy va takroriy ekinlar mahsulotlari etishtirishni rivojlantirish;
- noqishloq va qo'shimcha daromad keltiradigan soha sifatida transport, xizmat ko'rsatish, qurilish, savdo va umumiy ovqatlanish, moddiy-texnik ta'minoti va sotish, maishiy kommunal xizmat va shunga o'xshash boshqa tarmoqlarni rivojlantirish.

Qishloq xo'jalik korxonalariga banklar tomonidan ajratilayotgan tijorat kreditlari asosan qisqa muddatli (1-3 yil), ustama foizlari 16 foizdan 32 foizgacha bo'lib, garov miqdori kredit summasining 120 foizini tashkil etadi.

XULOSA

Yerga egalik qilish huquqini garovga olgan holda kreditlash tartibi.

Fermer xo'jaliklarida kreditni garov ta'minotidagi muammolarni hal qilish maqsadida Markaziy bank boshqaruvining Nizomi ishlab chiqilib amaliyotga joriy qilindi. Fermer xo'jaliklari tijorat banklaridan er uchastkasiga bo'lgan ijara huquqini garovga qo'ygan holda kredit olishlari mumkin. Agar fermerlarning ijara huquqi bahosi so'ralayotgan kredit summasiga etmasa, etmagan qismini qoplash uchun boshqa garov turlaridan, masalan sug'urta, kafillik va shu kabilardan foydalanish mumkin. Beriladigan kredit uchun yillik foizlar bank bilan fermer o'rtasida tuziladigan kredit shartnomasida ko'rsatiladi.

Byudjetdan tashqari jamg'armalar kredit liniyalaridan olingan dastlabki (boshlang'ich) sarmoya fermer va dehqon xo'jaliklarining faoliyatini boshlash uchun aylanma mablag'larni shakllantirishga, investitsiya loyihalarining texnik-iqtisodiy asoslashini ishlab chiqishga, asbob-uskunalar sotib olishga yo'naltirilishi mumkin.

Dastlabki (boshlang'ich) sarmoyani shakllantirish uchun beriladigan kreditlarning yillik ustama foizi imtiyozli bo'lib, u Markaziy bank qayta moliyalash stavkasining 1/6 qismi miqdorida belgilangan. Dastlabki (boshlang'ich) sarmoya uchun kredit fermer xo'jaliklariga 3 yilgacha bo'lgan muddatga, eng kam oylik ish haqining 300 barobari miqdorigacha, foizlar to'lashni 12 oygacha kechiktirish va asosiy qarzni kredit olingandan so'ng 18-24 oy o'tgach qaytarishni boshlash shartlarida beriladi.

Ushbu tijorat banklarida fermer xo'jaliklariga kreditlar ajratish yo'nalishlari bo'yicha to'liq qaytarish muddati hamda imtiyozli davri ham turlicha, ya'ni har bir bankning yuritayotgan kredit siyosatidan kelib chiqqan holda belgilangan.

Xar bir tashkilot mavsumiy xarakterdagi va boshqa turdagi tuzulmalarga kredit berish jarayonida va ularning hajmlarini belgilashda ya'ni kredit ajratishda ular tomonidan garovga qo'yiladigan mol-mulk qiymati tijorat banklarida beriladigan kredit miqdoriga nisbatan turlicha belgilangan.

REFERENCES

1. Cousin. E. J. Invertment strategy and the monetary a buziness cyeles – NY. Ets: Wiley, 1990. - R. 301.
2. Friedman M. The lag in Effect of monetary policy, journal of Political Economy, Oct. 1961. - R. 237-260.
3. M.Fridmen. Esli bi zagovorili dengi. Per. s angl. -M.: INFRA-M, 2001.- S. 63.
4. Rashidov O.Yu. va boshqalar. Pul, kredit va banklar. Darslik. –T.: Cho'lpon, 2011. -328 bet.
5. Abdullaeva Sh.Z. Bank ishi. Darslik. - T.: Iqtisod-moliya, 2017.
6. Лаврушин О.И., Афанасьева О.Н., Корниенко С.Л. Банковское дело: современная система кредитования. Учебное пособие. – М.: КНОРУС, 2009. – 264 стр.
7. Меркулова И.В., Лукьянова А.Ю. Деньги, кредит, банки. Учебное пособие. – М.: КНОРУС, 2010. – 352 стр.
8. Toymuhamedov I.R. Bank ishi. Toshkent. 2012 yil.